

OVERZICHT AANPASSINGEN TOETSEN EN EXAMENS VOOR VO-LEERLINGEN MET AUDITIEVE EN/OF COMMUNICATIEVE ONDERSTEUNINGSBEHOEFTE

Wettelijk kader

Artikel 3.54 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 (UB WVO 2020) en de Wet gelijke behandeling op grond van chronische ziekte of handicap (WGB/CZ) geeft het bevoegd gezag van de school de bevoegdheid respectievelijk de verplichting om aanpassingen te bieden aan leerlingen met een ondersteuningsbehoefte.

Voor wie is dit overzicht?

Met dit 'Overzicht Aanpassingen Toetsen en Examens in het vo voor leerlingen met een auditieve en/of communicatieve ondersteuningsbehoefte' (hierna: 'overzicht'), kan in een vroeg stadium worden uitgezocht welke aanpassingen nodig en wettelijk mogelijk zijn.

Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs met cluster 2-problematiek met daarbij een ondersteuningsbehoefte: auditieve/communicatieve problematiek (doof/ slechthorend, hierna d/sh) en/of een taalontwikkelingsstoornis (TOS).

Doel van het overzicht

Het overzicht helpt scholen vroegtijdig te bepalen welke aanpassingen bij toetsen en examens mogelijk én wettelijk toegestaan zijn. De [Handreiking, Passend Examineren](#) van het CvTE ligt ten grondslag aan het overzicht. Het overzicht focust specifiek op leerlingen met cluster 2-problematiek. Bij complexe gevallen zoals co-morbiditeit kan contact worden opgenomen met het CvTE via beperking@cvte.nl.

Handreiking Passend Examineren

De [Handreiking Passend Examineren](#) biedt een breed overzicht van mogelijke aanpassingen en hulpmiddelen. Ze ondersteunt scholen bij het maken van verantwoorde keuzes binnen passend onderwijs en handelingsgericht werken.

Werkwijze en route binnen school

- Aan het begin van het VO wordt per leerling bekeken welke aanpassingen nodig zijn.
- Deze komen voort uit de dagelijkse onderwijspraktijk en worden vastgelegd met behulp van het overzicht.
- Het bevoegd gezag van de school beslist over toekenning van de aanpassingen, binnen de zorgroute van de school.

Deskundigenverklaring

Een deskundigenverklaring is vereist in het geval van een niet objectief waarneembare handicap of belemmering (zoals TOS). Het moet opgesteld en ondertekend zijn door een psycholoog, orthopedagoog, neuroloog of psychiater ([Handreiking Passend Examineren](#)).

Het overzicht bevat aanpassingen voor:

- Het centraal examen
- Schoolexamens en toetsen, per taalvaardigheid:
  1. Algemene aanpassing
  2. Lezen
  3. Schrijven
  4. Luisteren
  5. Spreken
  6. Gesprekken

Belangrijke aandachtspunten

- Gebruik altijd de meest actuele versie van het overzicht ([Toetsen en examens – Simea](#)).
- Het document kan onderdeel zijn van het overdrachtdossier bij school- of opleidingswisseling.
- Toegekende aanpassingen kunnen vermeld worden op een faciliteitenkaart die de leerling bij zich houdt.

Meer informatie en bijlagen

- Bijlage 1: Juridische kaders examinering leerlingen met ondersteuningsbehoefte. Gedetailleerde informatie: [Handreiking Passend Examineren](#) en [Examenblad](#).
- Bijlage 2: Toelichting Passend Examineren.
- Bijlage 3a&b: Informatie over auditieve beperkingen en/of TOS in het onderwijs.
- Bijlage 4: Werkwijze tolk NGT/NMG en schrijftolk.
- Bijlage 5: Links naar relevante wet- en regelgeving.

Onder redactie van

A. Oostenbrug (VierTaal), E. Ulrich (Vitus Zuid), E. Hoppener (Auris) en E. van der Kolk (Kentalis)

Disclaimer: Bij de samenstelling van het overzicht aanpassingen toetsen en examens voor auditief en/of communicatief beperkte leerlingen is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Desondanks kan het voorkomen dat op onderdelen de formele regelgeving niet correct is weergegeven. Als er sprake is van verschil tussen deze tekst en de formele regelgeving dan geldt de regelgeving. De regelgeving staat in Eindexamenbesluit Voortgezet Onderwijs en de daarop gebaseerde regelgeving van het College voor Toetsen en Examens en Wet Referentieniveaus Nederlandse taal en Rekenen.

Aanpassingen Centrale Examens

Raadpleeg ook de [Handreiking Passend Examineren](#)

Vink aan wat voor de leerling van toepassing is en blijkt vanuit het handelingsgericht werken in de dagelijkse onderwijspraktijk.

- Verlenging examentijd**
Verlenging van de examentijd met 30 minuten.
- Prikkelarme setting**
Afname vindt plaats in een voor de leerling geschikte omgeving, te weten;

Specifiek toegankelijke examens (audio-ondersteuning)

- Luisteren met ondersteunende techniek. (bv. Bluetooth (regelen via CvTE), hub, solo)
- Voor d/sh-leerlingen en leerlingen met een TOS en deskundigenverklaring: DoS-variant van Facetexamens (Dos: 'Doof of Slechthorend') voor de flexibele en digitale centrale examens Nederlands, Engels, Duits en nask1 vmbo bb en kb. Dans en drama vmbo gl/tl, kunst (algemeen) en muziek havo en vwo bevatten ook geluid. Als het standaard examen niet bruikbaar is, wordt een aangepaste afname geregeld. School neemt hiervoor tijdig contact op het met CvTE.
([Handreiking Passend Examineren](#))

Tolk

Een tolk is aanwezig voor instructie vooraf en communicatie tijdens het examen. Bijvoorbeeld bij aanduidingen, aanwijzingen enzovoort. Zie bijlage 3 in dit overzicht.

Het gaat om een: *(aanvinken wat van toepassing is)*

gebarentolk

schrijftolk (overleggen met CvTE)

Spraaksynthese

Voor alle vakken behalve de talen. Voor leerlingen met TOS die het ook voor de talen willen gebruiken is een deskundigenverklaring nodig. ([Handreiking Passend Examineren](#))

Computer als schrijfgerei

Het gebruik van de computer als schrijfgerei is algemeen toegestaan. Het gebruik van spellingscontrole is bij alle examens toegestaan (mits een deskundigenverklaring), uitgezonderd het examen Nederlands.

Inzet tolk als woordenboek

De gebarentolk of schrijftolk functioneert als woordenboek. Woorden mogen verduidelijkt worden, maar er mogen geen oplossingsrichtingen gegeven worden. ([Handreiking Passend Examineren](#))

Spellingscorrectie

Spellingscorrectie bij Nederlands mag alleen gebruikt worden door leerlingen met een dyslexieverklaring of met een deskundigenverklaring.

Geluidwerende koptelefoon**Pauze/ time out**

Onder toezicht, zonder dat de kandidaat toegang heeft tot het examenwerk, lesmateriaal of internet. Kan in aanvulling op tijdverlenging of in plaats van tijdverlenging.

- Hulp bij (af)lezen**
Voorlezen door een persoon gebeurt uitsluitend op verzoek en aanwijzing van de kandidaat en geschiedt op neutrale wijze. Kan toegekend worden na overleg met CvTE. ([Handreiking Passend Examineren](#))
- (Voor)structureren examensetting**
Voor sommige kandidaten is het belangrijk om vooraf te weten hoe de examensetting eruitziet. Maar ook hulp bij het opstarten van het examen om de verschillende katernen te ordenen kan wenselijk zijn.
- Individuele aanpassingen**
In bijzondere gevallen of co-morbiditeit kunnen speciale aanpassingen worden gedaan. Dit gaat in overleg met het CvTE. Zie [Handreiking Passend Examineren](#).
De school kan contact opnemen via mail naar beperking@cvte.nl waarbij gemeld wordt dat de Ambulant Dienstverlener hierbij betrokken is (indien van toepassing).
- Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens**

Nadere omschrijving:

Let op:

- Alle hierboven aangevinkte aanpassingen geldend voor het Centraal Examen, gelden vanzelfsprekend ook bij schoolexamens en toetsen. (M.u.v. 30 minuten verlenging van tijd. Bij schoolexamens en toetsen is dat meestal 25%)
- Bij een schoolexamen heeft de school meer vrijheid om aanpassingen te doen. De hierna genoemde aanvullende aanpassingen zijn dus alleen bedoeld voor toetsen en schoolexamens.
- Deze aanpassingen zijn gerangschikt per talige vaardigheid (lezen, schrijven, luisteren, spreken en gesprek voeren) en gelden voor alle vakken.

Aanpassingen schoolexamens en -toetsen

Vink aan wat voor de leerling van toepassing is. Belangrijk: het bevoegd gezag van de school kent de aanpassingen toe. Raadpleeg ook de [Handreiking Passend Examineren](#).

1. Algemene aanpassing

- Verlengde toetstijd**
Het bevoegd gezag bepaalt hoeveel de toetstijd verlengd wordt. Doorgaans is dat 25%.

2. Lezen

Geldt voor alle schoolexamens en toetsen waarbij gelezen moet worden, tenzij spelling of zinsbouw getoetst wordt (zoals schoolexamen 'schrijven').

- Gebruik geluidwerende koptelefoon**
- Spraaksynthese**
Tekst en opdrachten van alle vakken worden voorgelezen d.m.v. voorleessoftware. Kandidaten met dyslexie of een deskundigenverklaring mogen ook bij de talen gebruik maken van spraaksynthese.

Toelichting van de gemaakte afspraken en/ of opmerkingen:

3. Schrijven

Geldt voor alle toetsen waarbij geschreven moet worden.

- Ondersteunend beeldmateriaal**
Bij werkstukken anders dan talen, gebruik maken van ondersteunend beeldmateriaal waaruit blijkt dat de leerling de inhoud begrijpt en over kan brengen.
- Geen beoordeling op spelfouten/zinsbouw**
Bij vakinhoudelijke opdrachten anders dan talen, niet beoordelen op spelfouten/ zinsbouw. Het gaat om de inhoud, tenzij de beheersing van taal een essentiële vaardigheid is.
- Aangepaste beoordeling omschrijven van begrippen**
Aangepaste beoordeling ten aanzien van het omschrijven van begrippen. De leerling moet er blijk van geven dat de inhoud van het begrip hem of haar duidelijk is. Denk aan woordvindingsproblemen.
Beschrijf aanpassing in de toelichting hieronder.
- Gebruik spraaksynthese**
Tekst en opdrachten worden voorgelezen d.m.v. voorleessoftware.
In het geval dat er geen software beschikbaar is of als de leerling alleen baat heeft bij een fysiek voorgelezen tekst, kan de tekst voorgelezen worden.
- Computer als schrijfgerei**
Het gebruik van de computer als schrijfgerei is algemeen toegestaan. Bij gebruik van de computer is gebruik van spellingscontrole bij alle toetsen toegestaan, uitgezonderd de toetsen van Nederlands.
- Spellingscorrectie**
Kandidaten met dyslexie en kandidaten met een deskundigenverklaring mogen ook bij het examen Nederlands de spellingscontrole gebruiken.

Toelichting van de gemaakte afspraken en/ of opmerkingen:

4. Luisteren

Geldt voor alle schoolexamens en toetsen waarbij geluisterd moet worden.

- Koptelefoon/audio-ondersteuning**
Luistertoetsen met ondersteunende techniek (bijv. Bluetooth, hub, solo).
- Herhalen of pauzeren fragmenten**
Beeld- en geluidsfragmenten kunnen herhaald of gepauzeerd worden.
Beschrijf aanpassing in de toelichting hieronder.
- Ondertiteling/ transcript**
  - Gekozen kan worden om alleen het Kijkdeel van de Kijk- en luistertoets te gebruiken bij leerlingen met auditieve problemen. Beeldfragmenten van de Kijk- en luistertoets worden ondertiteld voor deze leerlingen.
  - Voor het luisterdeel kan de leerling de beschikking krijgen over het transcript van de tekst zodat hij kan meelezen. Kies hier alleen voor als het mogelijk is voor de leerling.
  - Het transcript van de luistertoets kan ook gebruikt worden om voor te lezen opdat de leerling kan spraakafzien. Een rustige ruimte is hiervoor noodzakelijk.
- Vragen bij problemen met verstaan**
Mogelijkheid bieden tot vragen stellen in het geval van misverstaan of niet verstaan.
- 1 op 1-afname**
1 op 1-afname luistertoets met bekende examinerator met goed te volgen mondbeeld.
- Gebruik van schrijf- of gebarentolk**
Luistertoetsonderdelen met tolk, met uitzondering van vreemde talen. Tolk kan zo mogelijk de toets vooraf beluisteren. Zie bijlage 3 van dit overzicht.
- Gebruik van schrijftolk bij moderne vreemde talen**
Er kan gebruik gemaakt worden van een gespecialiseerde schrijftolk van doeltaal naar doeltaal. Bijv. Engels-Engels, Duits-Duits.

- Chatgesprek**
Luistervaardigheid van vreemde talen toetsen door middel van chatgesprek en dat op inhoud beoordelen.

Toelichting van de gemaakte afspraken en/ of opmerkingen:

5. Spreken

Geldt voor alle schoolexamens en toetsen waarbij gesproken moet worden.

- Extra tijd voor verwoording**
Leerling krijgt extra tijd om tot verwoording te komen.
- Niet beoordelen op tempo**
Geen beoordeling op tempo, tenzij dit een kwalificatie is.
- Verhelderingsvragen**
Docent stelt verhelderingsvragen aan de leerling.
- Stemtolk**
De leerling gebaart en de tolk vertaalt naar gesproken Nederlands.
- Chatgesprek of schrijven**
Bij moderne vreemde talen kan de tolk NGT niet worden ingezet. Dan gebruik maken van schriftelijke directe communicatie, zoals een chatgesprek.
- Visuele/ tekstuele ondersteuning**
Bijvoorbeeld gebruik maken van een PowerPoint of ondersteunende kernwoorden op papier.
- Omschrijving van begrippen**
Bij woordvindingsproblemen mag de leerling een omschrijving van een begrip geven als daarmee de vraag beantwoord wordt.
- Aangepaste spreekopdracht bij vreemde taal**
Beschrijf aanpassing in de toelichting hieronder.
  - Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens

Toelichting van de gemaakte afspraken en/ of opmerkingen:

6. Gesprek voeren

Geldt voor alle toetsen waarbij een gesprek gevoerd moet worden.

- Niet beoordelen op tempo**
Geen beoordeling op tempo, tenzij dit een kwalificatie is.
- Verhelderingsvragen**
Docent stelt verhelderingsvragen aan de leerling.
- Voldoende tijd krijgen**
Leerling krijgt voldoende tijd om te begrijpen en om een antwoord te formuleren.
- Tolk**
Gesprek voeren in het Nederlands met behulp van een tolk.
- Chatgesprek of schrijven**
Bij moderne vreemde talen kan de tolk NGT niet worden ingezet. Daarbij gebruik maken van schriftelijke directe communicatie, zoals een chatgesprek.
- Omschrijving van begrippen**
Bij woordvindingsproblemen mag de leerling een omschrijving van een begrip geven als daarmee de vraag beantwoord wordt.
- Aanwezigheid begeleider**
Bij de mondelinge examens is de ambulant dienstverlener of begeleider vanuit de school aanwezig ter ondersteuning van het communicatieproces.
  - Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens

Toelichting van de gemaakte afspraken en/ of opmerkingen:

Toelichting afspraken t.a.v. van stage/ Centraal Praktisch Examen:

Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens

Aanvraag aanpassingen toetsen en examens voor de Examencommissie

Verzamelblad van alle aangevinkte aanpassingen t.b.v. de examencommissie. Deze zijn over te nemen van de vorige pagina's. Het is natuurlijk ook mogelijk om alle voorgaande bladzijden toe te sturen aan de examencommissie.

Naam:

Geboortedatum:

Functiebeperking:

Doof

TOS

Slechthorend

Vink aan wat voor de student van toepassing is.

Aanpassingen Centraal Examens:

☐ Verlenging examentijd	☐ Spraaksynthese
☐ Prikkelarme setting Specifiek toegankelijke examens (audio-ondersteuning/ ondertiteling)	☐ Computer als schrijfgerei
☐ Luisteren met ondersteunende techniek	☐ Inzet tolk als woordenboek
☐ Ondertiteling (dos-versie) BB en KB/ Dans, drama, kunst algemeen havo en vwo	☐ Spellingcontrole, alleen bij dyslexieverklaring of deskundigenverklaring ook bij Nederlands
☐ Hulp bij (af)lezen	☐ Geluidwerende koptelefoon
☐ (Voor)structureren examensetting	☐ Pauzeren/ time out
☐ Individuele aanpassingen:	☐ Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens

Aanpassingen toetsen en instellingsexamens:

1. Algemene aanpassing

- Verlengde toetstijd

2. Lezen

- Gebruik geluidwerende koptelefoon
- Spraaksynthese

Toelichting:

3 Schrijven

- Ondersteundend beeldmateriaal
- Aangepaste beoordeling omschrijven van begrippen
- Geen beoordeling op spelfouten/ zinsbouw
- Gebruik spraaksynthese
- Computer als schrijfgerei
- Spellingscorrectie

Toelichting:

4. Luisteren

- Koptelefoon/audio-ondersteuning
- Gebruik van schrijftolk bij moderne vreemde talen
- Herhalen of pauzeren fragmenten
- 1 op 1-afname
- Ondertiteling/transcript
- Chatgesprek
- Gebruik van schrijf- of gebarentolk
- Vragen bij problemen met verstaan

Toelichting:

5. Spreken

- Extra tijd voor verwoording
- Chatgesprek of schrijven
- Niet beoordelen op tempo
- Visuele tekstuele ondersteuning

☐ Verhelderingsvragen	☐ Omschrijving van begrippen
☐ Stemtolk	☐ Aangepaste opdracht bij vreemde taal
☐ Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens	

Toelichting:

6. Gesprek voeren

☐ Niet beoordelen op tempo	☐ Chatgesprek of schrijven
☐ Verhelderingsvragen	☐ Omschrijving van begrippen
☐ Voldoende tijd krijgen	☐ Aanwezigheid van begeleider
☐ Tolk	
☐ Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens	

Toelichting:

Toelichting afspraken t.a.v. van stage/ Centraal Praktisch Examen:

Toelichting:

- Aanwezigheid 'vertrouwd persoon' bij mondelinge examens

Bijlage 1

Examenreglement

Het examenreglement zoals gepubliceerd door het Ministerie van Onderwijs (vo: Eindexamenbesluit en mbo: Wet op de educatie en beroepsonderwijs) gaat boven het Overzicht van Siméa. Het overzicht van Siméa sluit hier op aan en geeft richting aan de mogelijkheden die binnen het examenreglement vallen. Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) publiceert daarnaast jaarlijks voor het komende examenjaar een handreiking Passend examineren:

vo: www.examenblad.nl; [Handreiking Passend examineren](#), centrale examens vo
mbo: www.examenbladmbo.nl; [Handreiking Passend examineren in het mbo](#).

Daarin worden algemene mogelijkheden en hulpmiddelen genoemd en een beschrijving per beperking gegeven. De regelgeving in deze brochures geldt voor de Centrale Examens. In de brochures wordt bij de informatie over de auditieve beperking en TOS verwezen naar het overzicht van Siméa.

Door het overzicht te gebruiken is voor iedere school, opleiding, leerling, student en ouders duidelijk wat wel en niet is toegestaan en kan maatwerk geleverd worden t.a.v. aanpassingen voor de individuele leerling.

Op alle scholen voor vo zijn examencommissies. Deze leggen de gevraagde aanpassingen vast en zorgen ervoor dat ze in het InternetSchoolDossier van de inspectie worden geplaatst. Het gaat hierbij om melden, niet om toestemming. Voor toestemming is de directeur van de school verantwoordelijk.

Centraal examen

Artikel 3.54 van het Uitvoeringsbesluit WVO2020 (UB WVO 2020) en de wet gelijke behandeling op grond van chronische ziekte of handicap (WGB/CZ) geeft het bevoegd gezag van de school de bevoegdheid respectievelijk de verplichting om voor kandidaten met een ondersteuningsbehoefte aanpassingen te realiseren.

Bij complexe zaken, bijvoorbeeld comorbiditeit, kan contact worden opgenomen met het CvTE via beperking@cvte.nl.

Schoolexamens (vo)

De schoolexamens in het vo worden jaarlijks beschreven in het Programma van Toetsen en Afsluiting (PTA). Op deze examenonderdelen zijn de regels van het CvTE op zich niet van toepassing. Het PTA valt onder de verantwoordelijkheid van de school. Wel is de algemene regelgeving van toepassing, die uitgaat van gelijke exameneisen voor iedereen. In de praktijk betekent dit dat er bij de schoolexamens geen aanpassingen toegestaan worden die bij het CE ook niet mogen. Aanpassingen die wel mogen, staan per talige vaardigheid beschreven in het overzicht van Siméa.

Bijlage 2

Toelichting: passend examineren - suggesties en toelichting

Als de ondersteuningsbehoefte van de kandidaat in kaart is gebracht, geeft onderstaand schema suggesties op welke manier de examensetting voor de kandidaat op doeltreffende wijze (beter) passend kan worden gemaakt. Het uitgangspunt bij passend examineren is zo dicht mogelijk te blijven bij de standaard examensetting. In eerste instantie wordt gekeken naar algemene hulpmiddelen, deze raken immers niet de exameneis en inzet is voor alle kandidaten mogelijk. Als met de inzet van deze algemene hulpmiddelen de ondersteuningsbehoefte van de kandidaat onvoldoende doeltreffend wordt ondervangen en de kandidaat voldoet aan de eisen van de WGBH/CZ of UB WVO art. 3.54, kunnen verdere noodzakelijke aanpassingen worden gerealiseerd.

	Algemene Hulpmiddelen	UB WVO art. 3.54	Wet gelijke behandeling
Mogelijkheid			
Aangepaste werkplek	✓	✓	✓
Computer als schrijfgerei	✓	✓	✓
Gebarentolk			✓
Hulp bij (af)lezen, schrijf/typen, tekenen		✓	✓
Hulp bij motorische handelingen (buddy)		✓	✓
Pauzes / time-out	✓	✓	✓
Prikkelarme setting	✓	✓	✓
Rekenkaart		✓	
Specifiek toegankelijke examens (braille, audio-ondersteuning)			✓
Spellingscorrectie		✓	
Spraaksynthese / digitale pdf	✓	✓	✓
Spreading over tijdvakken / examenjaren		✓	✓
Vergroting opgaven / loep / leeslineaal / gekleurde overlays	✓	✓	✓
Verlenging afnameduur			✓
Verlenging examentijd (30 minuten)		✓	✓
Voorstructureren examensetting / voorspelbaarheid vergroten	✓	✓	✓
Werkmansoren / geluidwerende koptelefoon	✓	✓	✓
Anderszins... (in overleg met CvTE)	✓	✓	✓

Bijlage 3

Meer informatie over de beperking en de consequenties daarvan in de onderwijspraktijk

A. Auditief beperkt (doof en slechthorend)

OMSCHRIJVING BEPERKING/PROBLEMATIEK

Er is sprake van doofheid bij een minimaal gehoorverlies van 80 dB gemeten aan het beste oor.

Er is sprake van slechthorendheid bij een gehoorverlies tussen 35 dB en 80 dB aan het beste oor.

Afhankelijk van het verlies hoort een leerling minder of niet, worden bepaalde klanken niet/anders waargenomen, wat ernstige gevolgen heeft voor het spraakverstaan. De problematiek is per leerling verschillend, een leerling kan slechthorend of doof functionerend zijn. Dit is afhankelijk van verschillende factoren zoals de leeftijd waarop het gehoorverlies is ontstaan, de omgeving, de opvoeding en hulpmiddelen.

Hulpmiddelen kunnen het spraakverstaan verbeteren, maar bijvoorbeeld een cochleair implantaat maakt een dove leerling niet per definitie slechthorend functionerend.

Dove en slechthorende leerlingen zijn voor hun communicatie afhankelijk van spraakafzien (liplezen), hulpmiddelen (hoortoestel, cochleair implantaat, solo-apparaat) en/ of een tolk Nederlandse Gebarentaal (NGT), een tolk Nederlands ondersteunt met gebaren (NmG) of een schrijftolk. Wanneer een leerling vooral communiceert door middel van gebarentaal dan is dit veelal de moedertaal, het gesproken Nederlands is dan de tweede taal. NGT heeft een eigen grammatica, lexicon (=gebaren), zinsbouw en kent geen vervoegingen en lidwoorden.

GEVOLGEN VOOR HET SCHOOLSE LEREN

Doof- en slechthorendheid kan resulteren in een ernstige achterstand in de taalverwerving en daarmee in de taalontwikkeling. Zo is er veelal sprake van een beperkte woordenschat, moeite met begrijpend lezen en figuurlijk taalgebruik. Ook hebben deze leerlingen moeite met abstracte begrippen en een achterblijvende/afwijkende conceptuele ontwikkeling. Taal vormt een belangrijke basis voor het schoolse leren, het omgaan met anderen en het kunnen meedoen in de samenleving. Taal geeft toegang tot informatie die nodig is voor een goede sociaal-emotionele ontwikkeling. Dove en slechthorende leerlingen zijn afhankelijk van gebaren (Nederlandse gebarentaal en/ of Nederlands ondersteunt met gebaren) en/ of afhankelijk van auditieve hulpmiddelen (hoorapparaten, soloapparaat, cochleair implantaat (CI)). Dove en slechthorende leerlingen zijn over het algemeen sterk visueel ingesteld. Als er sprake is van een auditieve beperking, is het verwerven van kennis en (sociale) vaardigheden niet vanzelfsprekend. Zo is het vaak moeilijk om instructie te volgen, samen te werken en nuances in taal op te merken. Ook kan dit effect hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Omdat dove en slechthorende leerlingen zich voortdurend extra moeten inspannen om de communicatie en instructie te kunnen volgen, zijn zij veel sneller vermoeid.

MOGELIJK BIJKOMENDE PROBLEMATIEK:

- dyslexie en dyscalculie
- progressief gehoorverlies
- tinnitus (oorsuizen)
- Syndroom van Usher (bv. bij ernstige slechthoortheid kan de leerling meer tijd krijgen)
- oververmoeidheid
- psychische problemen, sociaal isolement

Problemen en knelpunten bij examens en toetsmomenten:

NEDERLANDS:

1. Voor leerlingen die zijn opgegroeid met NGT is het Nederlands de eerste “vreemde” taal.
2. Zich begrijpelijk kunnen uitdrukken; problemen op het gebied van grammatica.
3. Tekstbegrip en moeite met kernbegrippen uit de tekst te halen.
4. Beperkt auditief geheugen, moeite met langere, samengestelde zinnen.
5. Werktempo, meer tijd nodig om informatie te verwerken.
6. Moeite met verhaalopbouw, verwoorden, beperkte woordenschat, juist gebruik van lidwoorden.
7. Hanteren van de juiste grammaticale regels.
8. Luistertoetsen.
9. Akoestische omgevingsaspecten.
10. Verstaanbaarheid bij mondelinge toetsen.

DAARNAAST BIJ VREEMDE TALEN:

1. Spreken en verstaan.
2. Nieuwe woorden leren met als basis een beperkte Nederlandse woordenschat.
3. Klank-tekenkoppelingen zijn zeer complex om te leren, vooral in het Engels. Het aanleren van een (vreemde) taal gebeurt namelijk bij horenden veelal auditief.

Toelichting:

De leerling met een auditieve beperking kan niet horen maar wel luisteren. De leerling maakt daarbij gebruik van een andere techniek. Een ontheffing of vrijstelling voor het toetsen van deze vaardigheid in het Nederlands is niet aan de orde. Het gaat erom dat een aangepaste wijze van examinering wordt ontwikkeld die rekening houdt met de beperking. De standaard luistertoets of kijk-luistertoets voldoet niet. Leerlingen met een auditieve beperking

gebruiken hulpmiddelen om te luisteren, zoals ondertiteling, een tolk Gebarentaal of schrijftolk, spraakafzien ('liplezen') of technische hulpmiddelen als "chatten"; of een combinatie van deze. Welke van de hulpmiddelen wordt of worden gebruikt, verschilt van leerling tot leerling en kan ook verschillen tussen Nederlands en de moderne vreemde taal.

B: Communicatieve beperking: taalontwikkelingsstoornis (TOS)

OMSCHRIJVING BEPERKING/PROBLEMATIEK

Een ernstige stoornis in de moedertaalverwerving die niet te verklaren is vanuit intelligentie (de non-verbale intelligentie is gemiddeld of zelfs bovengemiddeld), neurologische problemen, gehoorproblemen of omgevingsfactoren. Als gevolg hiervan is er sprake van (zeer) geringe communicatieve redzaamheid.

GEVOLGEN VOOR HET SCHOOLSE LEREN

Taal is één van de ontwikkelingsaspecten en vormt een belangrijke basis voor het schoolse leren, het omgaan met anderen en het kunnen meedoen in de samenleving. Taal geeft toegang tot informatie die nodig is voor een goede sociaal-emotionele ontwikkeling.

Als er sprake is van TOS, is het verwerven van spraak en/ of taal, kennis en (sociale) vaardigheden niet vanzelfsprekend.

KENMERKEN VAN TOS

1. Ernstig beperkt vermogen om wederkerig te communiceren.
2. Vertraagde verwerking van informatie en instructie en een zwak taalbegrip.
3. Moeite zich begrijpelijk uit te drukken.
4. Beperkt inzicht in alle aspecten van taal en het vermogen dit te kunnen toepassen.
5. Achterblijvende/afwijkende conceptuele ontwikkeling.
6. Oververmoeidheid.

MOGELIJK BIJKOMENDE PROBLEMATIEK:

- dyslexie en dyscalculie.
- autisme spectrum stoornis.
- oververmoeidheid.
- psychische problemen, sociaal isolement.

Problemen en knelpunten bij examens en toetsmomenten:

1. Zich verstaanbaar maken bij mondelinge toetsen.
2. Zich begrijpelijk uitdrukken; problemen op het gebied van woordvolgorde en zinsbouw, beperkte woordenschat.
3. Beantwoorden van vragen, juist formuleren van antwoorden, woordvindingsproblemen.
4. Luisteren, verwerken van auditief aangeboden informatie.
5. Tekstbegrip; moeite om teksten te begrijpen, kernbegrippen uit de tekst te halen.
6. Geheugen, moeite met langere, samengestelde zinnen.
7. Werktempo, meer tijd nodig om informatie te verwerken.
8. Moeite met verhaalopbouw, verwoorden.
9. Hanteren van de juiste grammaticale regels.

Bijlage 4

Tolken

Meer informatie over de aanwezigheid van tolken Nederlandse Gebarentaal / Nederlands met Gebaren en/of schrijftolken, tijdens toetsmomenten en examens in het vo.

De aanwezigheid van een tolk gedurende het School- en/of Centraal Examen is noodzakelijk gebleken om de praktische communicatie rondom het examen of de toets te vertalen.

In het kader van de examens zijn de volgende punten van belang:

→ De tolk heeft zwijgplicht/ plicht tot geheimhouding. Dit wil zeggen dat de tolk aan niemand informatie zal geven over de tolksituatie.

→ De tolk vertaalt de instructies en de aanwijzingen van het gesprokene voor de leerling in gebaren of tekst.

→ De tolk vertaalt, als dat nodig is, wat de dove of slechthorende leerling zegt in gesproken Nederlands (stemtolk).

→ De tolk beperkt zich altijd tot vertalen van de (schriftelijke) vraagstelling in Nederlandse Gebarentaal. Toelichting op of uitleg van de vraagstelling is (zoals bij alle kandidaten) niet toegestaan.

In geval van twijfel wendt de tolk zich tot een (docent)surveillant of de secretaris eindexamen/ zijn vervanger.

Bovenstaande punten sluiten aan bij de beroepscode van de tolken. Voor de beroepscode wordt verwezen naar de websites van de beroepsverenigingen (zie ook de links in bijlage 4).

[Handreiking Passend Examineren](#)

Gebarentolk

Auditief beperkte kandidaten kunnen ondersteuning krijgen van een gebarentolk. Voorwaarde is dat de gebarentolk niet nader toelicht als de taal als zodanig een struikelblok is. Melding in het ISD (Internet School Dossier) aan de Onderwijsinspectie is verplicht.

Bijlage 5**Links:**

www.simea.nl

www.auris.nl

www.kentalis.nl

www.viertaal.nl

www.vituszuid.nl

www.examenblad.nl

www.cvte.nl

www.slo.nl/thema/meer/taal-rekenen/

www.dyslexiecentraal.nl

www.steunpuntdyslexie.nl

[Mondelinge taalvaardigheid MVT en leerlingen met een auditieve beperking.](#)

www.tolkcontact.nl

www.nbtg.nl

www.schrijftolk.org

www.fodok.nl

www.stichtinghoormij.nl

www.dovenschap.nl

www.doof.nl

www.shjong.nl

www.TOS-centraal.nl

www.spraakzaam.com

mbo en hbo: <https://ecio.nl/>